

"TERCÜMAN"LIĞI

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Tarihi bir gazetenin yapraklarında havacılık ve hava gemilerinin köklü değişim sürecinin izlerini takip etmek, havacılık tarihine Türk dünyasından referanslar kazandırmak amacıyla Tercüman gazetesinin 25 Haziran 1895-1 Ocak 1910 tarihleri arasındaki toplam 148 sayısında yaptığımız tarama sonucu ulaştığımız 2 haber yazısını içerik analizine tabi tuttuk. Buna göre haberler 1909 yılına aittir. Nitekim havacılıktaki köklü değişim 1903'ün son ayında bir motorlu uçak ile başlamıştır (Yalçın, 2016). Gaspıralı "Gökyüzü fetholunuyor" ve "İnsanlar havaya, gökyüzüne malik oldular demek caizdir." ifadeleri ile havacılıkta gelinen noktayı okuyucularına müjde şeklinde veriyor.

Gaspıralı'nın verdiği "son alınan malumata göre 1910 senesinde hükümetlerin tasarrufunda bulunacak hava gemilerinin miktarı" dönemin ülkelerinin havacılıkta geldiği nokta bakımından önem arz etmektedir. Buna göre dünyada 94 hava gemisi olup 9 ülke hava gemisine sahiptir. En çok hava gemisine sahip ülkeler, dünya hava gemisinin %38,29'unu elinde bulunduran Fransa ve ardından %20,21'lik oranla Almanya'dır.

Haber ve yazılarda 1 (bir) adet hava gemisi illüstrasyonu kullanılmıştır. Bu şekilde "hava gemisi" tabiri ile ne ifade edilmek istendiği net bir şekilde anlaşılmaktadır. İllüstrasyon kullanılan haber, ilk sayfada verilmiştir. Ana sayfada verilmesi haberin önem derecesini de göstermektedir.

Hava gemilerinin yapım ve çalışması hakkında okurlara bilimsel bilgi de verilmiştir. Buna göre "Hava gemileri kanatlı kuşu takliden inşa olunuyor. Kanatlarını ve kuyruğunu hareket ettiren hafif gaz ya kirozin masinasıdır."

Gaspıralı dönemin savaş gücü bakımından hava gemilerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ancak o; hava gemilerinin gelecekte seyahat ve ticaret için hizmet edeceklerini öngörmekte ve arzu etmektedir. Bunu sürekli gelişimin bir gereği görmekle birlikte Gaspıralı'nın bu öngörü ve temennisi onun barıştan yana bir tutum içinde olduğunun da bir göstergesidir.

İlber Ortaylı "Dilde, fikirde, işte birlik düsturuyla çıkarttığı ve tüm dünya Türklüğünü kapsayacak şekilde yayın yaptığı Tercüman Gazetesi, tüm Türkler arasında ortak bir dil oluşturma amacının bir ürünüdür." demektedir (Akt. Duran, 2011:105). Kıtalar arası geniş bir coğrafyada geniş bir okuyucu kitlesine sahip bu gazetede "hava gemileri" hakkındaki sözler; şüphesiz Türk dünyasının havacılık faaliyetlerine bakış açısını yansıtmaktadır.

5. ÖNERİLER

Çalışmamızda da görüldüğü üzere edebiyat, tarih ve fen bilimleri farklı alan ve disiplinler olsa da birbirini tamamlamaktadır. Bu bakımdan araştırmalarda disiplinler arası yaklaşım geliştirilmelidir.

Sadece sözel alanda değil, fen bilimlerinde araştırma yapanların da Osmanlı Türkçesi bilmeleleri sağlıklı araştırmaları mümkün kılmaktadır. Bu bakımdan Osmanlı Türkçesi, geleceğin fen bilimcilerini yetiştiren Fen Liselerinde -alan okuması-ekseninde ders olarak okutulmalıdır.

Kaynakça:
Develioglu, F. (2003). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat Eski ve Yeni Harflerle, 20. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
Duran, M. (2011). "Dilde Fikirde İşte Birlik: İsmail Gaspıralı", 21. YÜZYIL Ekim 11 • Sayı: 34 s. 101-107 Tercüman Vefatının 100. Yılında Gaspıralı İsmail Bey'e Vefa, 2014, Editör: Dr. Mehmet Yalçın YILMAZ, Kültür Sanat Basım ve Yayıncılık, İstanbul.
Yaşlı, İ. (2011). Tarih Öğretiminde Gazete Kullanımının Çok Perspektifliliği Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ü. Eğitim Bilimleri Enst. Ankara.
Yalçın, O. (2016). "Havacılık, Hava Gücünün Doğuşu ve Birinci Dünya Savaşı Etkisi", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı: 59, Güz 2016, s. 181-236. <http://www.tdk.gov.tr> (Erişim Tarihi:25.11.2018)

HAVA GEMİLERİ VE HAVACILIKTAKİ KÖKLÜ DEĞİŞİM SÜRECİNE TÜRK DÜNYASININ

Resim 1- "Gökyüzü Fetholunuyor" Başlıklı Haberin İllüstrasyonu/ Tercüman, 18 Eylül 1909, s.2

Sıra	Ülke Adı	Hava Gemisi Adedi
1	Germany	19
2	İngiltere	4
3	Fransa	36
4	Avusturya	6
5	Rusya	9
6	İspanya	4
7	İtalya	9
8	Osmanlı	3
9	Yaponya	4

3. BULGULAR

Tespit edilen yazıların başlıkları kronolojik sırayla "Gökyüzü Fetholunuyor" ve "Hava Gemileri" şeklindedir. Her iki haber de 1909 yılına aittir. Haberlerden ilki illüstrasyonlu olarak 1 ve 2. sayfalarda yer almaktadır. Diğeri ise 2. sayfada verilmiştir ve illüstrasyon kullanılmamıştır.

"Gökyüzü Fetholunuyor" başlığı ile okuyucuya bir müjde veren Gaspıralı, yazıda "medeniyet-i beşeriye"nin karada ve deryada hareket etmek çarelerini önceden keşfettiğini belirterek şimdiye kadar icat edilen ulaşım araçlarını sıralıyor. Bunlar araba, fayton, vagon, aftomobil (otomobil), kayık, gemi, parohod'dur.

"Havada uçmak, havada gökyüzünde hareket etmek, yol almak çarelerini izlemek, keşfetmek" konusunda "Avrupa'nın ehl-i fununu"nun bir asırdan beri çalıştığını, deneyler yaptığını belirtir.

Gaspıralı, "Şimdi âlemin bu matlabı hâsıl oldu." diyerek havada uçmanın artık mümkün olduğu müjdesini vermektedir. Türürlü türürlü "hava gemileri"nin inşa edildiğini, insanların gökyüzünde istedikleri tarafa hareket ettiklerini vurgulamaktadır. Bundan birkaç gün önce Odessa şehri üstünde ve gayet yüksekte bilinmeyen yönden gelmiş hava gemisi şehirden ve denizden görülmüştür. Hava gemisinin Avusturya'dan gelip gittiği zannedilmektedir. Haber 18 Eylül 1909'da yayınlandığına göre olay bu tarihten birkaç gün önce gerçekleşmiştir.

Gaspıralı, hava gemilerinin yapımının nasıl bir mantık zemini üzerine oturduğunu okuyucularına şu şekilde açıklıyor: "Hava gemileri kanatlı kuşu takliden inşa olunuyor. Kanatlarını ve kuyruğunu hareket ettiren hafif gaz ya kirozin masinasıdır." (Tercüman Gazetesi Yıl: 27 Sayı: 38, s.1).

Dönemin savaş gücü bakımından hava gemilerinin önemli olduğu da ayrıca vurgulanmaktadır. Gaspıralı hava gemilerinin gelecekte ise seyahat ve ticaret için hizmet edeceklerini öngörmekte ve arzu etmektedir. Bu hususta ise şu veciz sözünü kullanmıştır: "İslah-ı tekâmül kaide-i küllidir."

"Hava Gemileri" başlıklı yazıda ise "İnsanlar havaya, gökyüzüne malik oldular demek caizdir." ifadesini kullanan Gaspıralı, okurlara "son alınan malumata göre 1910 senesinde hükümetlerin tasarrufunda bulunacak hava gemilerinin miktarı"nı aktarır (Tercüman Gazetesi Yıl: 27 Sayı: 50, s.2). Üstteki tabloda ülke ve hava gemisi adedi, Gaspıralı'nın aktardığı sıraya göre verilmiştir. Buna göre en çok hava gemisine sahip ülke Fransa ve ardından Almanya'dır.

2. YÖNTEM

Araştırma nitel olup tarama modelindedir. Çalışmamızın evreni Gaspıralı İsmail Bey'in Türk dünyasında geniş bir yayın ağına sahip, farklı disiplin ve alanlarla haber ve yazıları içeren Tercüman gazetesinin 25 Haziran 1895-1 Ocak 1910 tarihleri arasındaki toplam 148 sayısındadır.

Amaçlı örneklem yöntemi ile belirlenen havacılık haber yazıları içerik analizine tabi tutulmuştur.

Veri toplama aracımız Türk Dünyası Kültür Başkentliği yayınlarından olan gazetenin 4 ciltlik tıpkıbasımı ve çevrimyazısıdır.

1. GİRİŞ

Havacılık insanlık tarihi kadar kökleri derin, insanlığı etkileme bakımından ise yalnız 100 yıllık bir geçmişe sahiptir. 1903'ün son ayında bir motorlu uçak ile başlayan havacılıktaki köklü değişim, 37 yıl sonra yalnız General Motors'a bağlı Allison Engineering'in ayda 1000 motor üretecek kapasiteye gelmesi ile önemli bir sektöre dönüşmüştür (Yalçın, 2016). Bu dönüşüm sürecinin izini sürerken Batı referanslı bilgi ve bulgulara ulaştığımızı, yerli ve millî referansların yetersizliğini fark ettik. Türk dünyasında geniş bir coğrafyada bir yayın ağına sahip Tercüman gazetesi; Türk basınında "efsane" olarak nitelendirilmektedir. Sadece edebiyat değil, gündemde olan farklı disiplin ve alanlara dair çok sayıda yazı ve haberin yer aldığı bu gazetede dönemin yükselen değeri olan havacılığa dair değerli bilgi ve bulgulara ulaşılması kaçınılmazdır. Nitekim gazeteler, tarihin birinci elden yazılı kaynaklarıdır (Akt. Yahşi, 2011: 26). Yaptığımız literatür çalışmasında Tercüman gazetesi ve bu gazeteyi çıkaran Gaspıralı hakkında "havacılık" ile ilgili herhangi bir akademik çalışmaya rastlamadık. Bu çalışmalar genellikle eğitim, edebiyat, gazetecilik gibi konularla sınırlıdır.

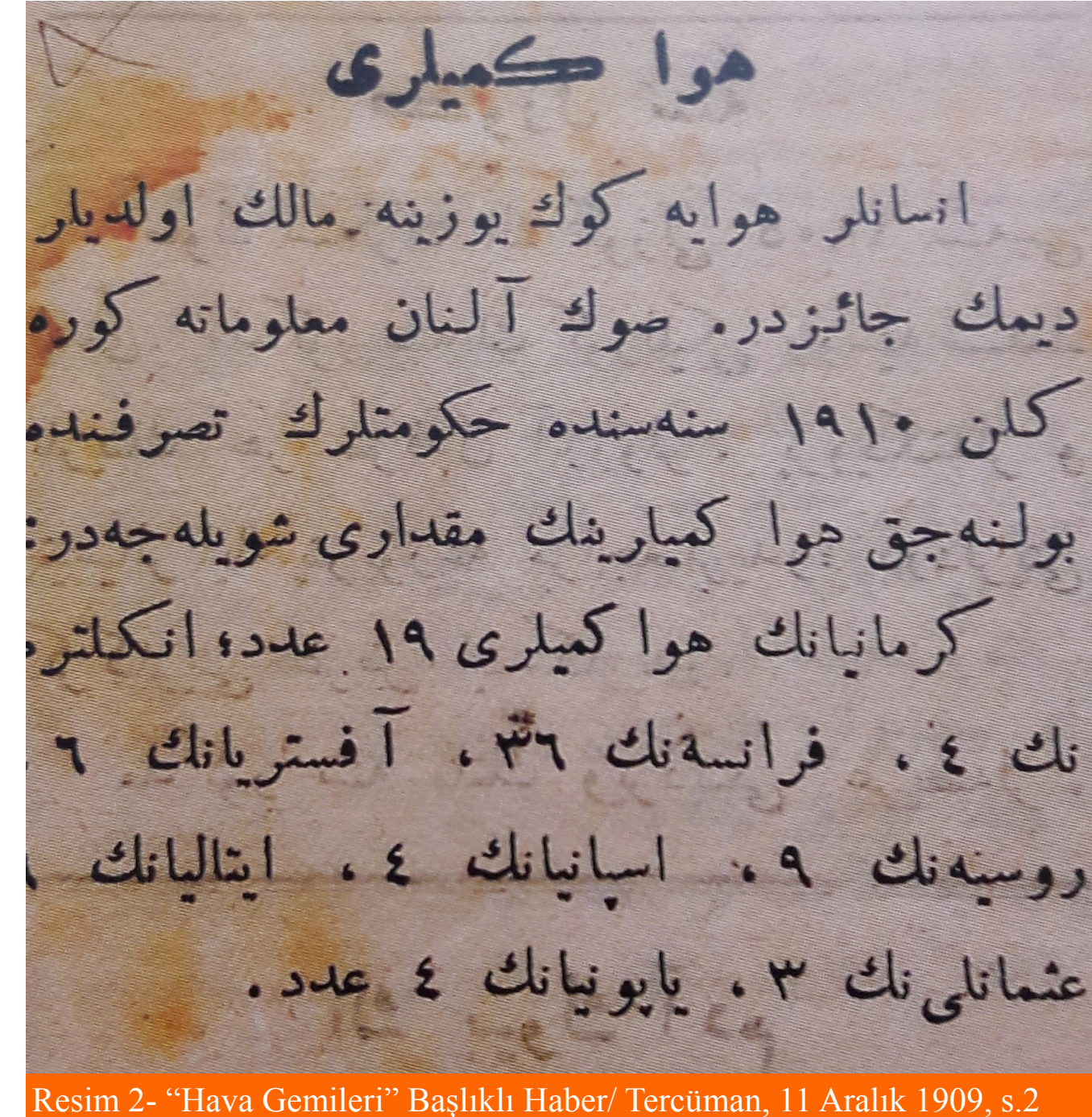
1.1. Araştırmamızın Amacı: Araştırmanın temel amacı tarihî bir gazetenin yapraklarında havacılık ve hava gemilerinin köklü değişim sürecinin izlerini takip etmek, havacılık tarihine Türk dünyasından referanslar kazandırmaktır.

1.2. Araştırmamızın Problemi: Araştırmamızın temel problemi şöyledir: Haber ve yazılar analiz edildiğinde havacılık faaliyetleri ile ilgili hangi bulgulara ulaşılabılır?

Alt Problemler: Araştırmamız kapsamında şu sorulara da cevap aranacaktır:

1. Dünyada 1903'ten itibaren bir sektör hâline gelen ve dönemin yükselen değeri olan havacılık ve uzay ile ilgili haber ve yazılar, gazetede ne oranda yer almaktadır?
2. Dönemin havacılık ve uzay terimleri ile ilgili hangi bulgulara ulaşılabılır?
3. Havacılık ile ilgili haber ve yazılar kronolojik sıra ile analiz edildiğinde haber ve yazıların yoğunluğu hangi yıllara rastlamaktadır?
4. Haber ve yazılarda havacılık ve uzay ile ilgili illüstrasyon kullanılmış mıdır?
5. Havacılık faaliyetleri ile ilgili olarak Türk dünyasının durumu, varsa girişim ve faaliyetleri hakkında hangi bulgular yer almaktadır?
6. Havacılık faaliyetleri ile ilgili Gaspıralı İsmail Bey'in düşünceleri nelerdir?

1.3. Araştırmamızın Hipotezi: Araştırmamızda hipotezimiz; yaklaşık 15 yıllık bir yayın sürecini tarayacağımız tarihî bir gazeteden havacılık ve hava gemilerine dair köklü değişim sürecine ışık tutacak bulgulara ulaşacağımız yönündedir.

Resim 2- "Hava Gemileri" Başlıklı Haber/ Tercüman, 11 Aralık 1909, s.2